

ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ

PROFESSIONAL EDUCATION OF PERSONS WITH DISABILITIES IN UKRAINE: REALITIES AND OPPORTUNITIES

Оверчук В.А.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Overchuk Viktoria

Cand. psychol. sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Psychology,
Donetsk National University Vasyl Stus

У статті розглянуто актуальну проблему розвитку і підтримки системи професійного навчання осіб з інвалідністю в Україні. Особливу увагу приділено системі державних і недержавних закладів, через яку здійснюється професійне навчання осіб з інвалідністю. Виділено ключові недоліки системи професійної освіти осіб з інвалідністю в Україні, зокрема в частині фінансування такої освіти, матеріально-технічного забезпечення окремих груп осіб з інвалідністю, а також навчальних закладів і підприємств, яким необхідно адаптувати місце навчання чи роботи для потреб особи з інвалідністю. Проведений аналіз також указує на недоліки процедури вибору професії для осіб з інвалідністю за участю МСЕК. Особливо сформульовано рекомендації щодо подолання цих недоліків.

Ключові слова: особа з інвалідністю, працевлаштування, професійна освіта, інтеграція, соціалізація.

В статье рассматривается актуальная проблема развития и поддержки профессионального обучения лиц с инвалидностью в Украине. Особое внимание уделено системе государственных и негосударственных учреждений, через которую осуществляется профессиональное обучение лиц с инвалидностью. Выделены ключевые недостатки системы профессионального образования лиц с инвалидностью в Украине, в частности в части финансирования такого образования, материально-технического обеспечения отдельных групп лиц с инвалидностью, а также учебных заведений и предприятий, которым необходимо адаптировать место обучения или работы под потребности лица с инвалидностью. Отдельно сформулированы рекомендации по преодолению этих недостатков.

Ключевые слова: лица с инвалидностью, трудоустройство, профессиональное образование, интеграция, социализация.

The article discusses the actual problem of organization of professional education for persons with disabilities in Ukraine. In time of constant reforms in Ukraine, the problem does not lose its urgency, particularly, when many people with disabilities remain unemployed and have a need in additional professional education. Based on analysis of legislation, research papers of other scholars and using interpretive approach, the article provides a brief overview of the system of specialized educational establishments for persons with disabilities and analyses the regulatory and legal acts regulating this issue. Special attention is paid to the system of state and non-state institutions involved in implementation of the state policy in the area of professional and social rehabilitation of persons with disabilities. The article discusses the system of financing of this education by several institutions. Based on this review, the author critically analyses advantages and drawbacks of the current system. The available statistics allows pointing out to a low level of employment of persons with disability and a low number of such people who received professional rehabilitation. Main causes of this problem lay in the system of distribution of finances, insufficient provision of materials and equipment for people with disabilities, educational establishment and organizations that would like to welcome such people as students or employees. In addition, the analysis shows a drawback of the procedure that is used for a choice of profession for persons with disabilities that in reality impose limitations on the work of the State Service for Employment and educational establishments. The article can be of interest for researchers, public administration officers and NGOs that work with persons with disabilities.

Key words: persons with disabilities, employment, vocational education, integration, socialization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Цінність освіти є беззаперечним фактом, і про це не перестають повторювати представники різних міжнародних організацій та політичних сил. Водночас важливість освіти для осіб з інвалідністю просто неможливо переоцінити. Це той місток, який веде цих людей до повноцінного життя в суспільстві. Саме через освіту, чи то формальну, чи неформальну, особи з інвалідністю можуть знайти своє покликання і реалізуватися як професіонали у своїй справі. Тому тема підтримки і постійного вдосконалення системи професійної освіти для цієї групи осіб ніколи не втрачатиме актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Актуальність питання освіти для осіб з інвалідністю викликає багато уваги дослідників різних наукових напрямів, оскільки торкається сфер права, державного регулювання, соціології, освіти і педагогіки, охорони здоров'я і психології. Останнім часом багато дебатів відбувається навколо інклюзивної освіти, особливо в дошкільних закладах, школах і вищих учбових закладах, оскільки в Україні ще багато потрібно зробити, щоб досягти у цьому питанні рівня розвинутих країн світу [1–3]. Окремим напрямом є вивчення ефективності та результативності державного управління у сфері соціального захисту та працевлаштування осіб з інвалідністю [4; 5], а також системи професійного навчання осіб з інвалідністю в закладах освіти різної форми власності і підпорядкування. Проте ці аспекти переважно розглядаються в роботах, присвячених питанням соціалізації та працевлаштування осіб з інвалідністю, у тому числі тих, хто був учасником АТО [4; 6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Не применшуючи важливості вже проведених досліджень, варто зазначити, що регулярні зміни в законодавстві України і проведення реформ у різних сферах суспільного життя викликають потребу в додаткових дослідженнях і сфері професійної освіти для осіб з інвалідністю. Такі дослідження мають стати основою законодавчих змін, оцінки ефективності вже проведених заходів і впровадження кращих практик у життя. Стаття покликана висвітлити гострі проблеми системи професійної освіти осіб з інвалідністю шляхом огляду й аналізу нормативно-правового регулювання освіти для осіб з інвалідністю в Україні та інфраструктури, що дає змогу реалізувати державну політику у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток системи реабілітації інвалідів, їх професійне навчання та

подальша трудова діяльність є, на нашу думку, одними з найважливіших засобів інтеграції в українське суспільство людей з обмеженими фізичними можливостями. Працевлаштування особи з інвалідністю, по-перше, дає змогу цій людині відчути себе необхідною у суспільстві, що позитивно впливає на її психологічний стан, по-друге, така особа сама повністю або частково може забезпечити себе матеріально і зменшити навантаження на свою сім'ю.

За даними Державної служби статистики України, станом на 01.01.2018 кількість людей з інвалідністю в країні становила більше 2,6 млн. осіб, що на 32,3 тис. осіб більше, ніж у попередньому році, у тому числі діти з інвалідністю до 18 років – 159,0 тис. осіб, або 6,0% від загальної кількості осіб з інвалідністю [7]. Очевидно, що діти з інвалідністю не можуть вести активну трудову діяльність. Однак залишаються особи з інвалідністю I групи – 235,4 тис. осіб або 8,9%, II і III групи – 85% від загальної кількості осіб з інвалідністю, серед яких є значна частина тих, хто має здатність до виконання трудової діяльності в зменшених обсягах за попередньою професією або в повному чи зменшеному обсязі за іншою професією.

Водночас чисельність активних на ринку праці осіб з інвалідністю залишається невисокою. Так, за даними Фонду соціального захисту інвалідів, на підприємствах України, які надали звіт до територіальних відділень Фонду, у 2017 р. працювало 377 тис. осіб з інвалідністю [8], що становить менше 20% від загальної чисельності інвалідів у звітному році. У 2018 р. мали статус безробітного 44 126 осіб, а отримали роботу лише 13 227 осіб. Усі ці дані вказують і на те, що існують реальні резерви підвищення чисельності працевлаштованих осіб з інвалідністю, і на те, що залишаються певні труднощі на шляху до досягнення кращих показників.

Одним зі шляхів вирішення проблеми працевлаштування осіб з інвалідністю є вдосконалення і популяризація професійного навчання для цієї групи населення. Для реалізації цієї мети в Україні діє низка нормативно-правових актів, реалізацією положень яких займаються як державні, так і недержавні установи, організації та підприємства. Більше того, останнім часом у ході реформ соціальної й освітньої сфер держава робить кроки в напрямі поліпшення якості життя осіб з інвалідністю шляхом більшого сприяння їхній фізичній, соціальній та трудовій реабілітації.

Так, Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» регламентує права осіб з інвалідністю на професійну (професійно-технічну освіту) [9]. Особи з інвалідністю включені до переліку осіб, які мають право на особливий соціальний статус у галузі професійної (професійно-технічної) освіти [9]. Крім того, ст. 42 визначає державні гарантії особам з інвалідністю у сфері професійної та професійно-

технічної освіти, у тому числі те, що за інших рівних умов особи з інвалідністю та особи з особливими освітніми потребами мають переважне право на зарахування до закладу професійної (професійно-технічної) освіти [9].

Професійне навчання особи з інвалідністю може проводитися у разі [10]:

- неможливості підібрати роботу через відсутність у цієї особи необхідної кваліфікації;
- необхідності змінити кваліфікацію у зв'язку з відсутністю роботи, що відповідає професійним навичкам особи з інвалідністю;
- втрати здатності виконувати роботу за попередньою професією;
- відсутності професії;
- необхідності підібрати роботу особі з інвалідністю, у тому числі з умовою виконання роботи вдома, відповідно до рекомендацій медико-соціальної експертної комісії (далі – МСЕК), наявної кваліфікації та з урахуванням особистих побажань цієї особи.

Професійна підготовка або перепідготовка осіб з інвалідністю здійснюється за рахунок коштів державного та/або місцевого бюджетів у межах обсягів державного та/або регіонального замовлення з урахуванням медичних показань і протипоказань для подальшої трудової діяльності [9]. МСЕК надає рекомендацію щодо прийнятних форм і методів професійної підготовки осіб з інвалідністю. Також держава забезпечує професійну підготовку або перепідготовку осіб з особливими освітніми потребами за рахунок коштів освітніх субвенцій, державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством [9].

Також фінансування професійного навчання (професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки) осіб з інвалідністю може здійснюватися за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів, зокрема на [11–15]:

- професійне навчання (професійну підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку) осіб з інвалідністю, які зареєстровані в установленому порядку в Державній службі зайнятості як безробітні та, відповідно до законодавства, не мають права на допомогу по безробіттю, у професійно-технічних, вищих (I–IV рівні акредитації) та інших навчальних закладах для здобуття професії за направленням Державної служби зайнятості;
- професійне навчання молоді з числа осіб з інвалідністю після закінчення спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), загальноосвітніх санаторних шкіл (шкіл-інтернатів), загальноосвітніх навчальних закладів на спеціалізованих робочих місцях на підприємствах, організаціях громадських організацій інвалідів за наявності у них ліцензії на надання освітніх послуг;
- навчання непрацюючих осіб з інвалідністю шляхом оплати вартості їх навчання та перекваліфікації в професійно-технічних, вищих (I–IV

рівні акредитації) та інших навчальних закладах для здобуття професії.

Професійне навчання особи з інвалідністю проводиться у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності та підпорядкування. Професійне навчання осіб з інвалідністю, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, організовується Державною службою зайнятості за погодженням з Управлінням праці та соціального захисту населення відповідно до потреб ринку праці. У разі коли особа з інвалідністю потребує спеціальних умов для професійного навчання відповідно до індивідуальних програм реабілітації, Державна служба зайнятості організовує навчання в навчальних закладах, у яких для цього створено необхідні умови.

Окрім того, при Міністерстві соціальної політики України створені і діють Державні центри комплексної реабілітації інвалідів. Одним із прикладів такого закладу є Всеукраїнський центр професійної реабілітації [16]. Центр займається, крім інших видів реабілітації, і професійною реабілітацією, яка включає професійну орієнтацію, професійний відбір, професійну освіту, професійну адаптацію, професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації та використання елементів модульної системи навчання. Бажаючі можуть опанувати низку професій, а саме професію швачки, слюсаря з ремонту автомобілів, манікюрника, вишивальника, бджоляра, взуттєвика чи секретаря керівника.

Цей центр не є єдиним у структурі професійної підготовки в Україні. Так, у структурі Міністерства соціальної політики України діють: Державна реабілітаційна установа «Всеукраїнський центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Віра, надія, любов»; Державна реабілітаційна установа «Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Донбас»; Державна реабілітаційна установа «Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Поділля»; Державна реабілітаційна установа «Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Галичина» та низка інших реабілітаційних установ. Усі вони створені для осіб із різною групою інвалідності для відновлення у цих людей знижених або втрачених професійних функцій, вибору нової професії та адаптації до неї, поновлення трудової (професійної) діяльності в колишній або новій професії.

Із проведеного вище огляду можна зробити висновок, що законодавством доволі чітко врегульовано суспільно правові відносини в галузі професійної реабілітації осіб з інвалідністю в Україні, а також створена відповідна інфраструктура для професійної реабілітації осіб з інвалідністю. Більше того, перелік випадків, коли може проводитися навчання та перена-

вчання, здавалося б, надає повну свободу відповідальним установам у прийнятті рішення і реалізації заходів, спрямованих на підвищення чисельності працевлаштованих осіб з інвалідністю з урахуванням індивідуальної ситуації безробітного і кон'юнктури на ринках окремих професій. Проте на практиці існують бар'єри, які негативно впливають на ефективність функціонування системи професійної освіти для осіб з інвалідністю.

За даними Державної служби зайнятості, у 2018 р. професійне навчання пройшли 4 013 осіб. Цей показник практично не змінювався протягом декількох років: у 2017 р. він становив 4 016 осіб, у 2016 – 3 941 [17]. І хоча за період із 2015 по 2017 р. в Україні кількість призначень рекомендацій із працевлаштування та професійного навчання осіб з інвалідністю скоротилася [18], загальна чисельність осіб з інвалідністю, що могли б бути працевлаштовані, залишається суттєво більшою. Так, у 2017 р. рекомендації з працевлаштування були видані 303 546 особам з інвалідністю. 145 279 осіб перебували на обліку в МСЕК і потребували професійної реабілітації, а кількість осіб, які пройшли професійну реабілітацію і були працевлаштовані, становила лише чверть від цієї чисельності. При цьому в ході перевірки було виявлено, що понад 5% були працевлаштовані нерационально [18]. Це, звісно, не дає змоги досягти цілей «Національного плану дій із реалізації Конвенції про права інвалідів», відповідно до якого чисельність інвалідів, які здійснюють трудову діяльність, мала становити до 2018 р. 750,3 тис зі щорічним збільшенням на 14–15 тис. осіб [19].

Однією з причин такої ситуації є процедура отримання фінансових коштів на навчання осіб з інвалідністю. По-перше, існують бюджетні обмеження, за рамки яких виходити не рекомендується. По-друге, сама процедура підтвердження інвалідності й отримання рекомендації на навчання і, відповідно, коштів на це навчання створюють в Україні корупційні ризики [6] і можуть блокувати роботу з працевлаштування осіб з інвалідністю державними центрами зайнятості.

По-друге, рішення щодо навчання і вибору професії суттєво залежить від МСЕК, що обмежує діяльність центрів зайнятості в умовах зміни кон'юнктури ринку. Сучасний ринок праці ставить доволі жорсткі вимоги до потенційних працівників, а тому особи з інвалідністю належать до вразливих категорій громадян, які шукають роботу. Хоча держава декларує забезпечення осіб з інвалідністю професійною підготовкою, перепідготовкою та перепрофілюванням, проте ця діяльність може бути охарактеризована як інертна, яка враховує сучасні умови ринку праці лише частково. Найчастіше заклади професійної реабілітації пропонують для навчання визначений перелік професій, а

МСЕК своїми рекомендаціями ще більше звужує вибір, зазначаючи лише декілька із цих професій.

Така ситуація склалася під впливом декількох причин. По-перше, перелік професій визначається наявністю спеціально підготовлених викладачів і матеріально-технічної бази для навчання саме цим професіям. По-друге, зазначення лише декількох професій для особи з інвалідністю спрощує завдання МСЕК і не викликає потреби у зміні в системі професійної освіти для осіб з інвалідністю у цілому.

Свою чергою, саме такий підхід призводить до низького рівня працевлаштування осіб з інвалідністю і проблем нерационального працевлаштування. Обмежений перелік професій, який пропонує держава, по-перше, лише частково враховує індивідуальні особливості людини, його побажання, здібності, таланти, творчі ініціативи. По-друге, адаптується до потреб ринку праці із суттєвим запізненням. По-третє, суттєва частина цих професій не належить до високооплачуваних професій.

Ще одним бар'єром у сфері професійного навчання і працевлаштування осіб з інвалідністю є недостатнє забезпечення осіб з інвалідністю необхідними засобами, нерозвинута відповідна інфраструктура і неефективна робота з підприємства щодо вдосконалення умов праці та облаштування робочих місць відповідно до потреб осіб з інвалідністю. І важливою проблемою є не стільки нестача фінансових ресурсів, скільки блокування їх використання за цільовим призначенням, що зазначено в ході аудиту, проведеного нещодавно Державною аудиторською службою України [20].

На завершення ще декілька слів про заклади професійної реабілітації. Як зазначалося вище, професійне навчання осіб з інвалідністю може здійснюватися не лише в спеціалізованих закладах освіти, а й у звичайних закладах освіти. Це дає змогу усунути проблему географічної віддаленості місця навчання. Водночас існує низка інших перешкод організаційного, технічного, психологічного характеру [6, с. 20]. Це проявляється в непристосованості матеріальної бази освітніх закладів, неврахуванні особливих потреб під час підготовки навчальних матеріалів, відсутності у осіб з інвалідністю необхідних засобів для реабілітації, що давало б їм змогу навчатися, а також невідповідності адміністративного та науково-педагогічного персоналу цих закладів до надання освітніх послуг особам з інвалідністю.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Держава намагається полегшити життя осіб з інвалідністю, розробляючи й упроваджуючи в життя більш прогресивні нормативно-правові акти, що стосуються їх професійної реабілітації. Водночас існує низка невирішених проблем. Так, обмеженою є кількість навчальних

закладів, адаптованих до потреб осіб з інвалідністю, тоді як спеціалізовані навчальні заклади досить часто знаходяться далеко від основного місця проживання особи з інвалідністю. Досить обмеженим є вибір професій, які пропонуються для професійного навчання такими спеціалізованими закладами або державними службами зайнятості. Невирішеною залишається проблема цільового та ефективного використання фінансових ресурсів, виділених для професійної реабілітації осіб з інвалідністю, та неузгодженості дій окремих установ та організацій системи професійної реабілітації осіб з інва-

лідністю. Окремого розгляду потребує питання корупційних ризиків у цій сфері.

У зв'язку із цим необхідними є подальші дослідження виявлених проблем, а також реалізація низки заходів організаційного характеру, спрямованих на підвищення прозорості діяльності установ та організацій, задіяних у процес професійної реабілітації осіб з інвалідністю; адаптації професійної реабілітації осіб з інвалідністю до потреб ринку праці на основі принципу проактивності, а не реактивності; адаптації усіх діючих закладів освіти України до потреб осіб з інвалідністю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бобрицька В. Державна освітня політика України у сфері освіти осіб з особливими потребами. *Неперервна професійна освіта. Теорія і практика*. 2016. № 3–4 (48–49). С. 53–56.
2. Кузнєцов К. Удосконалення механізмів державного управління у фінансуванні системи інклюзивної освіти. *Механізми державного управління*. 2018. Вип. 2(37). С. 78–88.
3. Кучина К. Особливості навчання дорослих людей з інвалідністю. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. 2016. № 1. С. 240–246.
4. Галицький О.М., Гришова Р.В. Державна політика соціалізації осіб з інвалідністю в контексті розвитку інформаційних технологій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 126–130.
5. Малишевська І.А. Міжнародне регулювання прав осіб з особливими освітніми потребами та інвалідністю. *Педагогічні науки: теорія, історія інноваційні технології*. 2015. № 4 (48). С. 24–32.
6. Богданов С., Мойса Б. Пропозиції до політики щодо працевлаштування осіб з інвалідністю. *PolicyPaper. Лабораторія законодавчих ініціатив*. 2017. Липень. 37 с.
7. Соціальний захист населення України. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2018.
8. Статистичні дані про працевдатних та працюючих інвалідів в Україні у період з 2013 по 2017 рік : Лист Мінсоцполітики «Про результати розгляду запиту» від 10.05.2018 № 28/0/133-18/17. URL : <https://dostup.pravda.com.ua/request/34148/response/74115/attach/2/28%200%20133%2018%20id1598771.pdf> (дата звернення: 22.02.2019).
9. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 22.02.2019).
10. Порядок проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки інвалідів, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1836. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/61851560> (дата звернення: 22.02.2019).
11. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 22.02.2019).
12. Про порядок надання Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття послуг з професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації, затверджений спільним Наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України № 53/59 від 13.02.2001 (зі змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства праці та соціальної політики України № 414/482 від 28.08.2002, № 89/314 від 19.04.2004, № 374/691 від 10.10.2006).
13. Порядок використання суми адміністративно-господарських санкцій та пені за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів, що надійшли до державного бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 70. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/65099794> (дата звернення: 22.02.2019).
14. Про затвердження Інструкції з надання фінансової допомоги на поворотній і безповоротній основі та цільової позики за рахунок сум адміністративно-господарських санкцій та пені, що надходять до державного бюджету за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів : Наказ Мінсоцполітики України від 06.09.2010 № 270. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0954-10> (дата звернення: 22.02.2019).
15. Про реалізацію статті 18-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1836. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1836-2006-%D0%BF> (дата звернення: 22.02.2019).
16. Всеукраїнський центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю. URL : <http://www.vcpri.com.ua/> (дата звернення: 20.02.2019).
17. Надання Державною службою зайнятості соціальних послуг особам з інвалідністю у 2018 році. URL : <https://www.dcz.gov.ua/analitics/69> (дата звернення: 20.02.2019).

18. Основні показники медико-соціальної реабілітації осіб з інвалідністю в Україні за 2017 рік. Аналітико-інформаційний довідник ; Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова. Вінниця, 2018.

19. Державна цільова програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 706. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-2012-%D0%BF> (дата звернення: 22.02.2019).

20. Аудиторський звіт державного фінансового аудиту виконання Міністерством соціальної політики України бюджетної програми за КПКВК 2507030 «Заходи із соціальної, трудової та професійної реабілітації інвалідів» за період з 01 січня 2015 р. по 01 жовтня 2018 р. від 18.01.2019 № 04-24/1 / Державна аудиторська служба України. Київ, 2019.